

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

SEKTÖREL ARAŞTIRMALAR

**BİSKÜVİ-GOFRET VE ŞEKERLİ
MAMÜLLER**

SA/99-6-12

**HAZIRLAYAN
MUSTAFA TOSUN
KIDEMLİ UZMAN**

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

**Mayıs 1999
ANKARA**

TKB MATBAASI

İÇİNDEKİLER

1. SEKTÖR VE ÜRÜNLE İLGİLİ TANIMLAR, SINIFLANDIRMA VE STANDARTLAR	1
1.1. Sektörün ve Ürünün Tanımı	1
1.2. Ürünle İlgili Sınıflandırma ve Standartlar	3
2. SEKTÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YAPISI	6
3. SEKTÖRÜN MEVCUT DURUMU VE ARZ-TALEP BEKLEYİŞLERİ	8
3.1. Kurulu Kapasite Ve Kapasitede Beklenen Muhtemel Gelişmeler	8
3.2. Üretim ve Kapasite Kullanım Oranları	11
3.3. Talep	14
3.3.1. Yurtiçi Tüketim	14
3.3.2. İhracat	17
3.3.3. Talep Tahmini	20
4. SONUÇ	23
KAYNAKÇA	25

1. SEKTÖR VE ÜRÜNLE İLGİLİ TANIMLAR, SINIFLANDIRMA VE STANDARTLAR

1.1. Sektörün ve Ürünün Tanımı

Bisküvi üretimi, DPT sektör sınıflandırmasına göre İmalat Sanayii, Gıda Sektörü içinde Un ve Unlu Mamuller alt ayrımında yer almaktadır. Araştırma konusunu oluşturan helva, lokum, çiklet, şekerleme, çikolata ve çikolatalı mamuller gibi diğer ürünlerin DPT sektör sınıflandırması içindeki yeri ise Gıda Sektörü, Şeker ve Şekerli Mamuller Sanayiidir.

Bisküvi, rutubet oranı genellikle %5'den daha az olan ve temel olarak yumuşak buğdaydan elde edilen un ile su, şeker ve yağdan mamul bir gıda sanayii ürünüdür. Bu temel girdilere ek olarak tiplerine göre bisküviler çeşitli vitamin ve mineral gibi katkı maddeleri ile pek çok aroma, tat ve koku maddelerini de içerebilmektedir.

Bisküvi adı altında toplanan ürünler çok çeşitli olmakla birlikte, içlerindeki tuz ve şeker durumlarına göre çeşitlere, sade ve katkılı oluşlarına göre de tiplere ayrılmaktadır. Buna göre bisküvi, şekerli, tuzlu (kraker), kremalı, kepekli (diyet), vitamin ve mineral katkılı, kaplamalı (marshmallow-çikolatalı) v.b. gruplara ayrılmaktadır. Ayrıca teknolojik açıdan bisküviye benzemese de bisküvi fabrikaları tarafından bir hayli fazla üretilen gofretler de bu gruba dahil edilmektedir.

Araştırma kapsamına giren şekerli ve kakaolu ürünlere ilişkin tanımlar da aşağıda verilmektedir.

Çikolata: Ana hammaddesi kakao çekirdeğinin usulüne göre işlem görmesinden sonra şeker, süt tozu, kakao yağı ile gıda maddesi tüzüğünün öngördüğü oranlarda lesitin, fındık, fıstık gibi katkı maddeleri ilavesiyle yapılan, kendine özgü aroma ve lezzette olan bir gıda maddesi olarak tanımlanabilir.

Çikolata çeşitleri aşağıdaki gibi üçe ayrılmaktadır.

- i) Sütlü çikolatalar
- ii) Bitter çikolatalar
- iii) Beyaz çikolatalar

Sütlü çikolatada şeker, kakao yağı, kakao kitlesi ve süttözu bulunur. Beyaz çikolata ise şeker, süttözu ve kakao yağı içermektedir.

Her üç çikolata çeşidinde bileşenler farklılık göstermekle birlikte kakao yağı, ortak girdi konumundadır.

Kakaolu Ürünler: Çikolata dışında kalmakla birlikte bünyesinde kakao tozu bulunan ve şeker, fondan, fındık, fıstık, bisküvi, gofret, meyve vb. maddelerin katkısıyla yapıp şekillendirilmiş gıda sanayii ürünlerinin genel adıdır.

Çikolatada bulunması gereken kakao kültesinin ve kakao yağının miktarları, gıda tüzükleri ile taban ve tavan oranları şeklinde belirlenmiştir. Satışa sunulan çikolatanın ambalajlarında belirgin bir şekilde “çikolata” ifadesinin kullanılması zorunluluğu bulunmaktadır.

Kakaolu ürünlere ise üreticinin arzusuna göre çikolin, kokolin (compuand) vb. çeşitli ticari nitelik taşıyan adlar verilmektedir. Ancak sözkonusu ürünlerin “çikolata” ismi ile piyasaya sürülmesi yasaklanmıştır.

Lokum: Lokum, şeker şurubunun (sakkaroz) sitrik veya tartarik asit ile kestirilerek nişasta ile usulüne göre pişirilmesi ve içine meyve özleri, doğal veya suni esanslar, sakız, fındık, fıstık, ceviz, hindistan cevizi ya da kaymak ilavesiyle yapılan ve çeşidine göre kullanılmasına müsaade edilmiş olan boyalarla renklendirilmiş bir mamuldür.

Helva: Tahin helvası, kabukları çıkarılmış susam tanelerinin kavrulduktan sonra özel değirmenlerde ezilmesi ile elde edilen ve tahin denilen koyu kıvamlı yağlı maddenin şeker, sitrik asit, tartarik asit ve çöğen köklerinin kaynatılmış suyu ile beraber pişirilerek hazırlanması sonucu elde edilen bir gıda maddesidir.

Tahin helvası, sade olarak yapılabildiği gibi içine kakaonun yanısıra fındık, fıstık, ceviz gibi kuru yemişler de ilave edilebilmektedir.

Reçel: Yaş ve kuru meyvelerin kabuk veya içleri ile bazı çiçeklerin veya yaprakların, şeker, glikoz veya meyve şekeri ile belirli bir kıvama kadar kaynatılmasıyla hazırlanan

maddeye reçel denir. Bir veya birkaç çeşit meyve karışımının ezilmiş olarak aynı yöntemle uzun süre pişirilmesiyle hazırlanan maddeye ise marmelat denilmektedir.

Çiklet: Çiklet, sakız mayası, şeker, glikoz ve aroma karışımından meydana gelen hamura, gliserin, vaks, bazen yağ ve emulgatör gibi yumuşatıcı maddelerin ilavesi ile usulüne uygun şekillere bölünerek elde edilen bir çiğneme ürünüdür.

1.2. Ürünle İlgili Sınıflandırma ve Standartlar

Araştırma konusu ürünlere ilişkin ISIC sınıflaması temel alınmış (Revize III'e uyumlu) US- 97 Ulusal Ürün ve Faaliyet Sınıflaması Tablo 1'de verilmektedir.

TABLO 1: ŞEKERLİ VE KAKAOLU ÜRÜNLER SEKTÖRÜNDE ULUSAL ÜRÜN VE FAALİYET SINIFLANDIRMASI

ISIC KODU	ÜRÜN GRUBU
1541.2.02.53	Tatlı bisküviler, kağıt helvalar ve gofretler (çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlar ile kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar)
1541.2.02.55	Tatlı bisküviler; kakaosuz bisküviler
1541.2.02.59	Kakaosuz gofretler
1541.2.03.20	Gofretler ve benzeri ürünler
1541.2.03.30	Ağırlık itibariyle su oranı %10'u geçen gofretler
1541.2.03.40	Çikolata veya kakao içeren diğer müstahzarlar ile kısmen veya tamamen sıvanmış veya kaplanmış olanlar hariç bisküviler
1541.2.03.50	Aromalı veya tuzlu ürünler (krakerler vb.)
1543.0	Kakao, çikolata ve şekerleme imalatı
1543.0.01	Kakao hamuru
1543.0.02	Kakao yağları
1543.0.05	Çikolata; kakao içeren gıda müstahzarları (tatlandırılmış kakao tozu hariç) (dökme halde)
1543.05.33	Ağırlığı 2 Kg'dan fazla olan kalıp, dilim veya çubuk halinde ve ağırlık itibariyle %31 veya daha fazla kakao yağı içeren çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1543.05.35	Ağırlığı 2 Kg'dan fazla olan kalıp, dilim veya çubuk halinde ve ağırlık itibariyle %25 veya daha fazla fakat %31'den az kakao yağı içeren çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1543.0.05.37	Ağırlığı 2 Kg'dan fazla olan kalıp, dilim veya çubuk halinde ve ağırlık itibariyle %18 veya daha fazla kakao yağı içeren çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1543.0.05.50	Ağırlığı 2 Kg'dan fazla olan sütlü çikolata kırıntıları içeren diğer gıda müstahzarları
1543.0.05.70	Çikolata ile kaplanmış gıdalar

TABLO 1'İN DEVAMI

1543.0.05.90	Çikolata ile kaplanmışlar hariç diğer gıdalar; ambalajsız
1543.0.06	Çikolata; kakao içeren gıda müstahzarları (tatlandırılmış kakao tozu hariç) (dökme halde olmayanlar)
1543.0.06.33	Kalıp, dilim veya çubuk halinde doldurulmuş çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1543.0.06.35	İlave hububat, meyve veya sert kabuklu meyve içeren kalıp, dilim veya çubuk halinde çikolata ve kakao içeren gıda müstahzarları (doldurulmamış)
1543.0.06.39	Kalıp, dilim veya çubuk halinde çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları (doldurulmamış)
1543.0.06.43	Alkol içeren çikolata ve çikolata mamulleri
1543.0.06.45	Diğer çikolatalar
1543.0.06.53	Diğer kakaolu şekerli mamulleri (doldurulmuş)
1543.0.06.55	Diğer kakaolu şekerli mamulleri (doldurulmamış)
1543.0.06.60	Kakaolu şekerli mamulleri ve şeker yerine kullanılan maddelerden imal edilmiş kakaolu şekerli mamulleri
1543.0.06.70	Ekmeğe sürülerek yenilen kakaolu ürünler
1543.0.06.80	Meşrubat yapımında kullanılan kakaolu müstahzarlar
1543.0.06.90	B.y.s. çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları
1543.0.07	Kakao içermeyen şekerlemeler (beyaz çikolata dahil)
1543.0.07.10	Çiklet (şekerle kaplanmış olsun olmasın)
1543.0.07.30	Beyaz çikolata
1543.0	Şekerle kaplanmış yiyecekler
1543.0.07	Sakızlı ve jöleli şekerlik mamulleri (şekerlik mamulü haline getirilmiş meyve ezemeleri dahil)
1543.0.07.73	Kaynatılmış tatlılar (doldurulmuş olsun olmasın)
1543.0.07	Basınçla elde edilen şeker tabletleri
1543.0.07.91	Lokum
1543.0.07.94	Helva (tahin helvası hariç)
1543.0.07.97	Tahin helvası
1543.0.07.99	B.y.s. şeker mamulleri
1543.0.08	Meyveler, kabuklu yemişler, meyve kabukları ve diğer bitki parçaları (şekerle konserve edilmiş)
1543.0.08.00	Meyveler, sert kabuklu meyveler, meyve kabukları ve diğer bitki parçaları (şekerle konserve edilmiş) (suyu alınmış, üstü şekerle kaplanmış veya kristalleşmiş)

Şekerli ve kakaolu mamuller kapsamına giren ürünlerin Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon (GTİP) numaraları da Tablo 2'de verilmektedir.

TABLO 2: ŞEKERLİ VE KAKAOLU MAMULLER SEKTÖRÜNDE GÜMRÜK TARİFE İSTATİSTİK POZİSYON NUMARALARI

GTİP NO	ÜRÜN GRUBU
18.06	Çikolata ve kakao içeren gıda müstahzarları
1905.30	Tatlı bisküviler, gofretler
1905.90.45.00.00	Bisküviler
1905.90.55.00.00	Aromalı veya tuzlu ürünler
20.07	Reçeller, jöleler, marmelatlar
17.04	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)
1704.10	Çiklet (şekerle kaplanmış olsun olmasın)
1704.90.30.00.00	Beyaz çikolata
1704.90.55.00.00	Boğaz pastilleri ve öksürük için şekerler
1704.90.65.00.11	Sakızlı şekerler
1704.90.65.00.12	Jöleli şekerler
1704.90.99.10.11	Tahin helvası
1704.90.99.20.00	Sade lokum
1704.90.99.30.00	Kaymaklı lokum
1704.90.99.40.00	Akide şekerleri
1704.90.99.90.11	Fondan
1704.90.99.90.13	Diğer lokumlar
1704.90.99.90.19	Diğerleri

Türk Standartları Enstitüsü tarafından şekerli ve kakaolu ürünlere verilen standartların numaraları ise Tablo 3’de verilmektedir

TABLO 3: ŞEKERLİ VE KAKAOLU MAMULLERE TSE TARAFINDAN VERİLEN STANDARTLAR

TS NO	STANDARTIN ADI
TS 2338	Bisküvi
TS 7474	Gofret
TS 2590	Tahin helvası
TS 5230	Badem şekerleri
TS 7780	Akide Şekerleri
TS 7800	Çikolata
TS 8000	Sakız
TS 8444	Lokum
TS 8787	Pişmaniye
TS 9131	Cezeriye
TS 9400	Kestane Şekerleri
TS 9972	Loğusa Şekerleri
TS 9999	Helva-Saray Helvası
TS 10913	Helva-Yaz Helvası
TS 10929	Jöle Şekerleme

2. SEKTÖRÜN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YAPISI

Türkiye’de bisküvi üretimine, 1924 yılında küçük imalathanelerde ve el zımbası ile şekil verilmek suretiyle başlanılmıştır. Bunu izleyen yıllarda çeşitli aşamalar kaydetmekle birlikte bisküvi üretiminin sınai faaliyet olarak kabul edilmesi, 1956 yılında İngiltere’den bantlı tünel sisteminin getirilmesini takiben gerçekleşmiştir.

Günümüzde sektör, büyük ve modern kuruluşlar ile orta büyüklükteki yöresel tesislerin bir arada faaliyet gösterdiği, ikili bir yapı niteliğindedir. Sektördeki firmaların büyük bir bölümü un üretiminin de yoğunlaştığı Konya, Karaman, Eskişehir ve Ankara’da bulunmaktadır. Sektörün büyük ve modern kuruluşları olarak Ülker, Eti, Bifa ve Saray gösterilebilir.

Çikolatalı ve kakaolu mamuller sektörünün gelişimi ise 1970’li yılların başına uzanmaktadır.

1950-1970 yılları arasında, ülkede yaşanan döviz darboğazının bir sonucu olarak gerek çikolata üreten makine ve teçhizat gerekse hammadde ve ambalaj maddelerine %100’e varan gümrük vergilerinin konulması, çikolata üretiminin adeta yasaklanmasına sebep olmuştur. 1970 yılından itibaren gümrük vergilerinde yapılan indirimlerle, sektörde yatırım yapılmasına imkan sağlanmıştır. 1992 yılında kakao çekirdeği, kakao yağı ve kakao tozuna ait gümrük vergileri ve fonlarının büyük oranlarda indirilmesi, sektörün bu önemli sorunun giderilmesi ve yatırımların hızlandırılması konusunda bir kilometre taşı niteliğindedir.

Zaman içerisinde teşvik tedbirlerinden de büyük ölçüde yararlanan sektörde, günümüzde 65 civarında firma faaliyet göstermektedir. Sektördeki firmaların tamamına yakını 50 ve daha fazla işçi çalıştırmakta olup özellikle son yıllarda yabancı sermayeli şirketlerin de sektörde yatırım yaptıkları görülmektedir.

Çikolata ve çikolatalı ürünler üreten firmaların büyük bir çoğunluğu İstanbul’da bulunmaktadır. Öne çıkan diğer iller ise Karaman, Konya, Gaziantep, Bursa, Adana, Eskişehir, İzmir ve Denizli olarak sıralanabilir.

Şekerli mamuller içinde yer alan çiklet üretiminin Türkiye’de sanayi ürünü olarak kabul edilmesi, Birinci Dünya savaşından sonrasına dayanmaktadır. Ancak sözkonusu yıllarda çiklet üretimi, çok basit yöntemler ve emek yoğun bir teknoloji ile üretilmekte idi. 1970’li yılların başından itibaren sektörde yeni teknolojik gelişmelerin gerçekleşmesi ve talepte görülen artışların sonucunda bisküvi, şekerleme ve çikolata üreten firmaların çiklet üretimine de başladıkları görülmüştür. Bu durum günümüzde de devam etmekle birlikte sadece çiklet üretimi ile uğraşan ve sektörün önemli firmaları arasında bulunan işletmeler de mevcuttur.

Türkiye’de çiklet üretimi yapan tesis sayısı 22’dir. Dandy Sakız ve Şekerleme A.Ş. ve Baycan Çiklet ve Gıda Sanayi A.Ş. sektörün gerek kurulu kapasite gerekse üretim düzeyi açısından büyük firmalarına örnek olarak gösterilebilir.

Şekerli mamuller içinde yer alan diğer gıda maddelerinden lokum ve helva, Ortadoğu ülkelerine özgü yöresel ürünlerdir. Lokuma benzer pelteksi tatlılar önceleri evlerde yapılmakta iken bu ürünün ülkemizde çok sevilmesi nedeniyle zamanla sınıai mamul olarak küçük imalathanelerde üretilmeye başlanılmıştır. Günümüzde de lokum üretimi büyük kapasitelere sahip tesisler yerine esas olarak düşük kapasiteli imalathanelerde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu imalathaneler yurt geneline yayılmakla birlikte İstanbul, Ankara, İzmir, Afyon, Konya, Karaman, Kayseri, Kocaeli, Bursa, Balıkesir, Antalya, Denizli, Adana, Mersin ve Samsun gibi illerde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Helva ve şekerleme üretimi ise genellikle aynı tesislerde gerçekleştirilmektedir. Piyasanın talebine göre firmalar üretimlerinde helva veya şekerlemeye ağırlık vermektedirler. Bu ürünlerin üretiminde küçük imalathanelerin yanısıra daha büyük kapasiteli sınıai tesisler de faaliyet göstermektedir.

Şekerli mamuller içinde yer alan marmelat ve reçelin üretimi de eskilere dayanmaktadır. Önceleri evlerde yapılan bu ürünler günümüzde sınıai üretim olarak daha çok şekerleme ya da konserve tesislerinde üretilmektedir.

3. SEKTÖRÜN MEVCUT DURUMU VE ARZ-TALEP BEKLEYİŞLERİ

3.1. Kurulu Kapasite Ve Kapasitede Beklenen Muhtemel Gelişmeler

Orta Anadolu İhracatçıları Birliği tarafından hazırlanan “Bisküvi Sanayi ” adlı rapora göre, Türkiye’de bisküvi ve gofret üretimi ile uğraşan 37 adet firma bulunmaktadır. Bu firmaların kurulu olduğu iller ve toplam kapasite içindeki payları Tablo 4’de verilmektedir.

TABLO 4: BİSKÜVİ VE GOFRET ÜRETİM TESİSLERİNİN DAĞILIMI VE KURULU KAPASİTE İÇİNDEKİ PAYLARI

İLLER	TESİS SAYISI	TOPLAM KURULU KAPASİTE İÇİNDEKİ PAYLARI (%)
İstanbul	2	17.37
Ankara	2	18.86
Eskişehir	3	18.60
Konya	2	3.06
Karaman	18	30.43
İzmir	2	2.55
Sakarya	2	3.83
Mardin	1	2.20
Diğer	5	5.01
Toplam	37	100

Tablodan görüldüğü gibi gerek tesis sayısı gerekse toplam kurulu kapasite içindeki payları açısından Karaman’da kurulu firmalar öne çıkmaktadır. Sözkonusu 18 firmanın sektörel kapasite içindeki payları % 30.43 düzeyine ulaşmaktadır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’nden alınan bilgilere göre 1996 yılı sonu itibariyle Türkiye bisküvi üretim kapasitesi, kraker ve gofret üretimi dahil olmak üzere 525.000 ton/yıl düzeyindedir. Kurulu kapasitenin bu tarihten sonraki muhtemel gelişimini izlemek için Hazine Müsteşarlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından Ocak 1995-Şubat 1999 döneminde verilen teşvik belgeleri esas alınmıştır. Teşvik belgelerinin alınış tarihinden itibaren; komple yeni yatırımların 2 yıl sonra üretime geçeceği ve %50’sinin gerçekleştirileceği, tevsi yatırımların ise 1 yıl sonra devreye gireceği ve %100 oranında

realize olacağı varsayımı altında bisküvi üretim kapasitesinin muhtemel gelişimi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

TABLO 5: BİSKÜVİ VE GOFRET ÜRETİMİNDE KURULU KAPASİTENİN MUHTEMEL GELİŞİMİ (TON)

YILLAR	EKLENECEK KAPASİTE	TOPLAM KAPASİTE
1996	---	525.000
1997	174.673	699.673
1998	155.032	854.705
1999	85.060	939.765
2000	69.666	1.009.431

1996 yılı sonu itibariyle 525.000 ton olan bisküvi üretim kapasitesinin 2000 yılı içinde 1.009.431 ton düzeyine yükselmesi beklenmektedir.

Yine Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden alınan bilgilere göre 1997 yılı itibariyle çikolata ve çikolatalı mamuller üretim kapasitesi 111.716 ton/yıldır. Hazine Müsteşarlığı Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından verilen teşvik belgelerinin ışığında çikolata ve çikolatalı mamuller üretim kapasitesinin muhtemel gelişimi de aşağıdaki tabloda verilmektedir.

TABLO 6: ÇİKOLATA VE ÇİKOLATALI MAMULLER ÜRETİMİNDE KURULU KAPASİTENİN MUHTEMEL GELİŞİMİ (TON)

YILLAR	EKLENECEK KAPASİTE	TOPLAM KAPASİTE
1997	---	111.716
1998	13.119	124.835
1999	32.184	157.019
2000	4.100	161.119

2000 yılı içerisinde çikolata ve çikolatalı mamuller üretim kapasitesinin 161.119 ton/yıl düzeyine ulaşması beklenilmektedir.

Şeker ve şekerli mamuller içerisinde yer alan çiklet sektöründe kurulu kapasite, firmalardan alınan bilgilere göre 100.000 ton/yıl civarındadır. Sektörde yatırım yapmak üzere alınmış teşvik belgeleri esas alındığında 1999 yılında 13.058 ton/yıl, 2000 yılında da 9.160

ton/yıl düzeyinde yeni kapasitenin devreye gireceği öngörülmektedir. Buna göre çiklet üretim kapasitesinin 2000 yılında 122.218 ton/yıl seviyesine yükselmesi beklenilmektedir.

Şekerli mamuller sanayiinin diğer üretim konularını oluşturan helva, lokum, şekerleme ve reçel için kurulu kapasite rakamlarının belirlenmesinde ise çeşitli zorluklar bulunmaktadır. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, “Şekerli Mamuller Özel İhtisas Komisyonu Raporu”nda da aynı başlık altında incelenen sözkonusu bu ürünlerin üretimi, büyük ölçüde iç içe geçmiş durumdadır. Üretim prosesinin benzerliği ve aynı dağıtım kanalları ile pazara ulaşabilme imkanı gibi nedenlerle sektördeki firmalar genellikle bu ürünlerden bir kaçının üretimini bir arada gerçekleştirmektedirler. Üretimde hangi ürüne ağırlık verileceği konusunda ise piyasanın talebi belirleyici olmaktadır. Bu nedenle sözkonusu firmalar için ürün bazında kurulu kapasitenin tespiti mümkün olamamaktadır.

Diğer taraftan özellikle lokum ve şekerleme üretiminde esas olarak sanayileşmiş atölye niteliğindeki imalathaneler faaliyet göstermektedir. Bu küçük imalathanelerden sağlıklı bilgi alınamadığı hususu da dikkate alındığında, sözkonusu ürünler için kurulu kapasite rakamlarının, tahmin düzeyinde kalacağı ortaya çıkmaktadır.

Çeşitli kaynaklardan alınan bilgilerin ışığında 1998 yılı itibariyle bu ürünler için üretim kapasitesi şu şekilde tahmin edilmektedir.

Ürün Adı	1998 Yılı İtibariyle Tahmini Kurulu Kapasite (Ton/Yıl)
Lokum	60.000
Helva	100.000
Şekerleme	240.000
Reçel	70.000

Bu ürün grubu içinde kurulu kapasite büyüklüğü bakımından şekerleme ilk sırada yer almakta, bunu da helva izlemektedir.

3.2. Üretim ve Kapasite Kullanım Oranları

Bisküvi sektöründe ürün ithalatının bulunmaması ve stoklamanın da çok düşük düzeylerde olması nedeniyle üretim miktarı esas olarak yurtiçi talep ve ihracatın toplamına eşittir.

Yıllar itibariyle Türkiye bisküvi üretim miktarları Tablo 7’de verilmiştir.

TABLO 7: YILLAR İTİBARIYLA BİSKÜVİ ÜRETİM MİKTARLARI (TON)

YILLAR	ÜRETİM MİKTARI
1988	240.000
1989	253.000
1990	260.000
1991	311.000
1992	325.000
1993	352.000
1994	353.200
1995	415.000
1996	473.000
1997	505.000
1998*	520.000

Kaynak: Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT Tahmini

Tablodan da görülebileceği gibi Türkiye bisküvi üretimi, 1988-1998 döneminde yıllık ortalama %8 oranında artış göstermiştir. Sektörde üretilen ürün çeşitliliğinde görülen artışların yanı sıra büyük ölçekli firmaların modern teknoloji kullanması ve buna bağlı olarak kalite düzeyinin yükseltilmesi sonucunda bisküvi, iç ve dış pazarlarda aranılan bir gıda maddesi haline gelmiştir.

Üretim miktarı, Tablo 5’de verilen bisküvi sektörü kurulu kapasite rakamları ile karşılaştırıldığında, 1996 yılı için %90 düzeyinde bulunan ortalama sektörel kapasite kullanım oranlarının, 1998 yılında %61 seviyesine gerilediği görülmektedir. Bunun temel nedeni, 1993-1996 döneminde ihracatta görülen hızlı artışlar sonucu sektörde yükselen yatırım eğilimleridir.

Araştırma konusunu oluşturan ürünlerden çikolata ve kakaolu mamuller üretiminin yıllar itibariyle gelişimi de Tablo 8’de verilmektedir.

TABLO 8: YILLAR İTİBARIYLA ÇİKOLATA VE KAKAOLU MAMULLER ÜRETİMİ (TON)

YILLAR	ÜRETİM MİKTARI
1993	72.000
1994	63.000
1995	82.800
1996	119.400
1997	118.000
1998*	116.000

Kaynak: Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT

(*): DPT Tahmini

Çikolata ve kakaolu ürünler üretimi tablodaki yıllar içerisinde yıllık ortalama %10 oranında artış göstermiştir. Üretim miktarındaki asıl artışların 1995 ve 1996 yıllarında yaşandığı görülmektedir. 1995 yılında bir önceki yıla göre %31.4 oranında artan üretimin, 1996 yılındaki artışı ise %44.2 düzeyine ulaşmıştır. Üretimdeki sözkonusu bu gelişmelerin nedeni 1995 yılında ihracatta, 1996 yılında da yurtiçi talepte görülen hızlı artışlardır.

DPT Yıllık Programları Destek Çalışmaları’nda çikolata ve kakaolu mamullere ilişkin üretim ve talep miktarları birlikte verildiğinden çikolata için kapasite kullanım oranlarına ulaşmak mümkün olamamaktadır. Ancak sektördeki firmalardan alınan bilgiler doğrultusunda 1998 yılı için kakaolu mamuller dahil edilmeksizin sadece çikolata ve çikolatalı ürünler olarak 60-65 bin ton civarında bir üretim gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Buna göre çikolata ve çikolatalı ürünler sektöründe ortalama kapasite kullanım oranı %50 düzeyinde bulunmaktadır.

Şekerli mamuller grubunda yer alan ürünlerden çiklet üretiminin yıllar itibariyle gelişimi Tablo 9’da verilmektedir.

TABLO 9: YILLAR İTİBARIYLA ÇİKLET ÜRETİMİ (TON)

YILLAR	ÜRETİM MİKTARI
1993	35.000
1994	68.400
1995	81.000
1996	78.600
1997	80.000
1998*	81.000

Kaynak: Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT

(*): DPT Tahmini

Tablodaki yıllar içerisinde çiklet üretimi, yıllık ortalama %18.27 oranında artış göstermiştir. Üretim miktarında özellikle 1994 yılında meydana gelen %95.4 oranındaki artış, dikkat çekici boyuttadır. 1994 yılında çiklet ihracatında bir önceki yıla göre %195 gibi yüksek bir oranda görülen artışın sonucunda üretim miktarı da yaklaşık iki katına yükselmiştir.

Şekerli mamuller grubuna giren diğer ürünlere ait üretim miktarları da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 10 : YILLAR İTİBARIYLA ŞEKERLEME, HELVA, LOKUM VE REÇEL ÜRETİM MİKTARLARI (TON)

YILLAR	ŞEKERLEME	HELVA	LOKUM	REÇEL
1993	130.000	47.000	40.000	32.000
1994	112.000	43.000	35.000	30.000
1995	128.400	45.000	36.500	35.000
1996	137.000	47.000	37.500	37.000
1997	144.000	47.000	38.000	38.000
1998*	146.300	48.000	38.600	40.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT

(*): DPT tahmini

Yukarıdaki tabloda verilen ürünler içerisinde 1993-1998 döneminde en yüksek üretim artışının reçelde gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemde reçel üretiminin ortalama yıllık artış oranı %4.56'dır. Aynı dönemde şekerlemede ortalama yıllık artış hızı %2.39 oranında gerçekleşirken, helva üretiminde önemli bir artışın meydana gelmediği, lokum üretiminde ise küçük oranlı bir azalmanın yaşandığı tespit edilmektedir.

Araştırma konusu ürünlerin bir kısmında ithalatın olmaması, diğer kısmında ise oldukça düşük düzeylerde bulunması nedeni ile ithalat, inceleme dışında tutulmuştur.

3.3. Talep

3.3.1. Yurtiçi Tüketim

Bisküvi tüketimini belirleyen başlıca faktörler, kişi başına düşen gelir düzeyinin yükselmesi ile kentleşme ve genç nüfus oranlarında görülen artışlar şeklinde sıralanabilir.

Yıllar itibariyle yurtiçi bisküvi talebi Tablo 11’de verilmektedir.

TABLO 11 : YILLAR İTİBARIYLA YURTIÇİ BİSKÜVİ TALEBİ (TON)

YILLAR	YURTIÇİ TALEP
1988	220.000
1989	231.700
1990	244.700
1991	285.000
1992	296.300
1993	316.000
1994	300.000
1995	306.800
1996	310.900
1997	322.500
1998*	335.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

Bisküvi yurtiçi talebi (kraker ve gofret dahil) tablodaki yıllar içerisinde yıllık ortalama % 4.29 oranında artış göstermiştir. 1994 yılına kadar düzenli bir artış gösteren bisküvi yurtiçi talebi, aynı yıl Türkiye ekonomisinde yaşanan krizin etkisi ile bir önceki yıla göre % 5 oranında düşüş kaydetmiştir. İzleyen yıllarda yurtiçi talep tekrar artış trendine girmiş olmakla birlikte 1993 yılında ulaşılan seviye ancak 1996 yılından sonra yakalanabilmiştir.

Kişi başına bisküvi tüketiminin yıllar itibariyle gelişimi de Tablo 12’de verilmektedir.

TABLO 12 : YILLAR İTİBARIYLA KİŞİ BAŞINA BİSKÜVİ TÜKETİMİ

YILLAR	KİŞİ BAŞINA TÜKETİM (Kg.)	YILLIK ARTIŞ (%)
1988	4,068	---
1989	4,192	3.05
1990	4,333	3.36
1991	4,970	14.70
1992	5,088	2.37
1993	5,344	5.03
1994	4,997	- 6.49
1995	5,032	0.07
1996	5,022	0.02
1997	5,130	2.15
1998	5,248	2.30

1988 yılında 4.068 kg olan kişi başına bisküvi tüketiminin, 1998 yılında 5.248 kg düzeyine ulaştığı tahmin edilmektedir. 1988-1998 döneminde kişi başına bisküvi tüketimi ortalama yıllık % 2.58 oranında artış göstermiştir.

Bisküvi talebini etkileyen ve kişi başına düşen gelir düzeyinin yükselmesi ile kentleşme ve genç nüfus oranlarında görülen artışlar vb. şeklinde sıralanan faktörler, çikolata ve kakaolu mamuller talebi için de belirleyici olmaktadır.

Çikolata ve kakaolu mamuller sektöründe yıllar itibariyle gerçekleşen yurtiçi tüketim miktarları da Tablo 13’de verilmektedir.

TABLO 13 : YILLAR İTİBARIYLA ÇİKOLATA VE KAKAOLU MAMULLER YURTIÇİ TALEBİ (TON)

YILLAR	YURTIÇİ TALEP
1993	58.000
1994	40.000
1995	47.300
1996	83.600
1997	80.000
1998*	79.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

1993-1998 döneminde çikolata ve kakaolu mamuller yurtiçi talebi yıllık ortalama %6.37 oranında artış göstermiştir. Ancak sözkonusu dönemde talebin dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

1994 yılında ülkemizde yaşanan ekonomik kriz bu sektörde de kendisini hissettirerek, yurtiçi talebin bir önceki yıla göre %31 oranında azalmasına sebep olmuştur. Sonraki yıllar içerisinde en önemli artışın 1996 yılında yaşandığı görülmektedir. Çikolata ve kakaolu mamuller yurtiçi talebi, 1996 yılında bir önceki yıla göre %76.74 oranında artış göstererek 83.600 ton düzeyine ulaşmıştır. Ancak takip eden yıllarda yurtiçi talebin bu seviyelerde doyum noktasına ulaştığı görülmektedir.

Çiklet sektöründe yurtiçi talebin yıllar itibariyle izlediği seyir Tablo 14'de verilmektedir.

TABLO 14 : YILLAR İTİBARIYLA ÇİKLET YURTIÇİ TALEBİ (TON)

YILLAR	YURTIÇİ TALEP
1993	20.000
1994	23.600
1995	29.000
1996	31.100
1997	32.100
1998*	33.100

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

Yurtiçi çiklet talebinin tablodaki yıllar içerisinde düzenli bir artış gösterdiği görülmektedir. 1993-1998 dönemine ilişkin çiklet yurtiçi talebinin ortalama yıllık artışı %10.6 düzeyine ulaşmaktadır. Ülkemizdeki genç nüfusun fazla olmasının yanısıra sektörde dış sağlığını koruyucu ve ağız kokusunu giderici ürünlerin piyasaya sürülerek çiklet tüketiminin değişik yaş gruplarınca düzenli olarak tüketilmesinin sağlanması, talepteki bu artışta etkili olmaktadır.

Şekerli mamuller grubuna giren diğer ürünlere ait üretim miktarları da aşağıdaki tabloda verilmiştir.

TABLO 15 : YILLAR İTİBARIYLA ŞEKERLEME, HELVA, LOKUM VE REÇEL YURTIÇİ TALEP MİKTARLARI (TON)

YILLAR	ŞEKERLEME	HELVA	LOKUM	REÇEL
1993	125.000	46.000	37.000	30.000
1994	99.700	41.100	33.900	27.500
1995	110.200	43.200	35.300	32.800
1996	115.900	45.000	35.500	35.100
1997	120.600	44.800	36.600	35.300
1998*	121.800	46.000	37.000	36.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT

(*): DPT tahmini

Reçel dışındaki ürünlerin yurtiçi talebinde, tablodaki yıllar içerisinde herhangi bir gelişmenin yaşanmadığı görülmektedir. Türk halkı tarafından yıllardır tüketilen bu ürünlerin talebinin, bu seviyelerde doyuma ulaştığı söylenebilir.

Yukarıdaki ürünlerden yurtiçi talebinde artış görülen tek ürün olan reçeldeki ortalama yıllık artış hızı %3.7 düzeyindedir. Bu artış, reçelin zamanla evlerde yapılan bir ürün olmaktan çıkarak, sınıai ürün olarak tüketiminin artması ile açıklanabilir.

3.3.2. İhracat

Türkiye'nin yıllar itibariyle gerçekleştirdiği bisküvi ihracat miktarları Tablo 16'da verilmiştir.

TABLO 16 : TÜRKİYE'NİN YILLAR İTİBARIYLA BİSKÜVİ İHRACATI

YILLAR	İHRACAT MİK. (TON)	İHRACAT/ÜRETİM (%)
1988	20.000	8.3
1989	21.300	8.4
1990	15.300	5.9
1991	26.000	8.4
1992	28.700	8.8
1993	36.300	10.3
1994	53.200	15.1
1995	108.200	26.1
1996	162.100	34.3
1997	182.500	36.1
1998*	185.000	35.6

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT

(*): DPT tahmini

Türkiye'nin bisküvi ihracatı Körfez Krizi'nin yaşandığı 1990 yılı haricinde sürekli artış göstermiştir. 1988 yılında 20 bin ton olan bisküvi ihracatı, 1998 yılında 185 bin ton düzeyine ulaşmıştır. İhracatın üretime oranı da 1988 yılında %8.3 iken 1998 yılında %35.6'ya yükselmiştir. İhracatın yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, 1988-1994 dönemine ilişkin yıllık ortalama artış hızı %17.7 iken 1995 yılında bir önceki yıla göre artışın %103 düzeyine ulaştığı görülmektedir. 1996 yılındaki artış hızı ise %49.8 olarak gerçekleşmiştir.

1995 ve 1996 yıllarında ihracatta yaşanan bu artışın en önemli nedeni, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine gerçekleştirilen ihracattır. 1996 yılı ihracatının ülkelere göre dağılımına bakıldığında Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan ve Türk Cumhuriyetlerinin payının %60 seviyesinde olduğu görülmektedir. Ancak 1998 yılında Rusya Federasyonu'nda yaşanan ekonomik krizin etkisi ile bisküvi ihracatındaki artış yerini durgunluğa bırakmıştır. Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülke pazarlarında yaşanan sıkıntılar nedeni ile üretici firmaların Uzakdoğu ülkeleri gibi yeni pazarlara yöneldiği görülmektedir. Firmaların bu çabaları sonucunda, önümüzdeki yıllarda Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelere yapılan ihracatta yaşanabilecek olası azalmaların ikame edilebileceği ve 1998 yılında yaşanan durgunluğun kısmen de olsa aşılabileceği düşünülmektedir.

Tablo 17'de çikolata ve kakaolu mamuller ihracatının yıllar itibariyle gelişimi verilmektedir.

TABLO 17 : YILLAR İTİBARIYLA ÇİKOLATA VE KAKAOLU MAMULLER İHRACATI (TON)

YILLAR	YURTIÇİ TALEP
1993	17.300
1994	23.000
1995	37.400
1996	38.200
1997	40.700
1998*	40.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

1993-1998 döneminde Türkiye'nin çikolata ve kakaolu mamuller ihracatı yıllık ortalama %18.25 oranında artış göstermiştir. Bu dönemdeki çikolata ve kakaolu mamuller ihracatı da esas olarak Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri pazarlarında yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Bu nedenle çikolata ve kakaolu mamuller ihracatının izlediği seyir, bisküvi ihracatı ile paralellik göstermektedir. Söz konusu ülkelerde yaşanan ekonomik kriz nedeni ile çikolata ve kakaolu mamuller ihracatı, 1998 yılında bir önceki yıla göre %1.7 oranında azalmıştır.

Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri pazarlarında yaşanan gelişmelerden etkilenen diğer bir ürün de çiklettir. Yıllar itibariyle Türkiye'nin çiklet ihracatı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

TABLO 18 : YILLAR İTİBARIYLA ÇIKLET İHRACATI (TON)

YILLAR	İHRACAT MİKTARI
1993	15.200
1994	44.800
1995	52.100
1996	47.600
1997	48.000
1998*	48.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

1994 ve 1995 yıllarında yaşanan artışlardan sonra çiklet ihracatının bir durgunluğa girdiği görülmektedir. Şekerli mamuller grubuna giren diğer ürünlerden şekerleme, helva, lokum ve reçel ihracatının yıllar itibariyle gelişimi de Tablo 19'da verilmektedir.

TABLO 19 : YILLAR İTİBARIYLA ŞEKERLEME, HELVA, LOKUM VE REÇEL İHRACATI (TON)

YILLAR	ŞEKERLEME	HELVA	LOKUM	REÇEL
1993	5.700	1.900	800	1.500
1994	12.300	1.900	1.100	2.500
1995	19.300	1.800	1.200	2.200
1996	23.000	2.000	2.000	1.900
1997	25.700	2.200	1.400	2.700
1998*	27.000	2.000	1.600	4.000

KAYNAK : Yıllık Programları Destek Çalışmaları, DPT
(*): DPT tahmini

Şekerleme dışında kalan ürünlerde ihracatın, üretim düzeyi ile karşılaştırıldığında oldukça düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Şekerleme ihracatı ise daha önce incelenen ürünler gibi 1994-1995 yıllarında önemli artışlar kaydetmiştir. Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşanan gelişmelerin yanısıra sektörde üretilen ürün çeşitlerinde sağlanan yenilikler, şekerleme ihracatının düzenli olarak artmasında etkili olmuştur.

3.3.3. TALEP TAHMİNİ

Bisküvi yurtiçi tüketimine yönelik olarak talep tahmini yapılırken kişi başına tüketim ve bunun 1988-1998 dönemindeki artış hızı esas alınmıştır. Söz konusu dönemde yıllık ortalama %2.58 oranında artan kişi başına bisküvi tüketiminin, önümüzdeki yıllarda da aynı oranda artacağı varsayılmıştır. Buna göre önümüzdeki yıllar için tahmin edilen kişi başına tüketim miktarları ile nüfus tahminlerinin ilişkilendirilmesi sonucu yapılan yurtiçi talep projeksiyonu Tablo 20’de verilmiştir.

TABLO 20 : BİSKÜVİ SEKTÖRÜ İÇİN KİŞİ BAŞINA TÜKETİM VE YURTIÇİ TALEP TAHMİNİ

YILLAR	KİŞİ BAŞINA TÜKETİM (Kg.)	NÜFUS TAH. (1.000 KİŞİ) *	YURTIÇİ TALEP TAH. (TON)
1999	5,383	64.822	348.937
2000	5,522	65.823	363.475
2001	5,664	66.839	378.576
2002	5,810	67.871	394.331
2003	5,960	68.919	410.757
2004	6,114	69.983	427.876
2005	6,272	71.063	445.707

(*): Nüfus tahmini yapılırken 1990-1997 yılları arasındaki ortalama yıllık nüfus artış hızı %1.54 olarak hesaplanmış ve 1998-2005 döneminde de nüfusun aynı oranda artacağı kabul edilmiştir.

Yapılan talep projeksiyonuna göre bisküvi yurtiçi talebinin 2005 yılında 445 bin ton düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir.

Sektördeki firmaların yurtdışı pazarlarda yeni ülkelere yönelmesi ve bu çabaların sonucunda 1998 yılında ihracatta yaşanan durgunluğun gelecek yıllarda kısmen giderilebileceği yönündeki değerlendirmelerin ışığında bisküvi ihracatının önümüzdeki yıllara

yönelik olarak muhtemel gelişimi, 1999 yılı için 200 bin ton, 2000 ve sonraki yıllar içinse 225 bin ton olarak öngörülmüştür.

Buna göre bisküvi sektörü için belirlenen toplam talep tahmini Tablo 21’de verilmektedir.

TABLO 21 : BİSKÜVİ SEKTÖRÜ TOPLAM TALEP TAHMİNİ (TON)

YILLAR	YURTIÇİ TALEP	İHRACAT	TOPLAM TALEP
1999	348.937	200.000	548.937
2000	363.475	225.000	588.475
2001	378.576	225.000	603.576
2002	394.331	225.000	619.331
2003	410.757	225.000	635.757
2004	427.876	225.000	652.876
2005	445.707	225.000	670.707

Yukarıdaki toplam talep tahmini ve sektörel kapasitenin muhtemel gelişimine göre bisküvi sektörünün önümüzdeki yıllardaki ortalama kapasite kullanım oranlarının Tablo 22’deki gibi olması beklenilmektedir.

TABLO 22 : BİSKÜVİ SEKTÖRÜ ARZ-TALEP KARŞILAŞTIRMASI

YILLAR	TOPLAM TALEP (TON)	SEKTÖREL KAPASİTE (TON)	KKO (%)
1999	548.937	939.765	58
2000	588.475	1.009.431	58
2001	603.576	1.009.431	60
2002	619.331	1.009.431	61
2003	635.757	1.009.431	63
2004	652.876	1.009.431	65
2005	670.707	1.009.431	66

1999 yılı için %58 olarak tahmin edilen ortalama sektörel kapasite kullanım oranının 2005 yılında %66 seviyesine yükselmesi beklenilmektedir.

Araştırma konusunu oluşturan diğer ürünlerin yurtiçi talep tahmini ve ihracatlarına ilişkin beklenen muhtemel gelişmeler de şu şekilde özetlenebilir:

Çikolata ve kakaolu mamullerin gerek yurtiçi talebi gerekse ihracatında son birkaç yılda yaşanan durgunluğun önümüzdeki yıllarda da devam edebileceği beklenilmektedir. Bu beklentinin temel dayanağı, özellikle bisküvi üretiminde son yıllarda sağlanan ürün zenginliğinin, bu ürünlere göre daha pahalı olan çikolata ve kakaolu mamullerin talebini olumsuz yönde etkilemesidir.

Yurtiçi talebin düzenli bir artış gösterdiği çiklet sektöründe, bu eğilimin devam etmesi beklenilmektedir. Firmalarca ağız kokusunu giderici ve diş sağlığına yönelik olarak çıkarılan ürünlerle, çiklet tüketiminde değişik yaş gruplarının aktif hale getirilmesi, bu beklentiye güçlendirmektedir. İhracatın önem kazandığı bu sektörde, Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri pazarlarında 1997 ve 1998 yıllarında yaşanan durgunluğun aşılabilmesi ise Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuzey Afrika ülkeleri gibi yeni pazarların devreye girmesine bağlıdır. Sektördeki bazı firmaların bu yöndeki çabalarının sonuçları, sektörün ihracat potansiyelini artırması açısından önemlidir.

Son yıllarda doyum noktasına ulaşan şekerleme yurtiçi talebinde, önümüzdeki dönemde de önemli bir gelişme beklenilmemektedir. Bu sektörde ihracat artışı ise eski S.S.C.B. ülkelerinde yaşanan gelişmeler sonucu üretici firmalar açısından eski önemini kaybeden S. Arabistan vb. ülke pazarlarındaki geçmiş yıllar performanslarının yakalanması ile sağlanabilir. Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine yapılan ihracatın durgunluğa girmesi, bu ürün için geleneksel pazarlar olan S. Arabistan ve Türk nüfusunun yoğun olarak bulunduğu ülke pazarlarının tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur.

Yurtiçinde giderek sınıai bir ürün haline gelen reçelde bu eğilimin devam etmesi ve üretim düzeyinin yükselmesi beklenilmektedir. İhracatta da artış potansiyeli bulunan bu üründe, yurtdışı satışların sektörde önem kazanabilmesi, hedef pazarlardaki tüketicilerin damak alışkanlıklarına uygun ürün çeşitleri ile piyasalara girilmesine bağlı olduğu görülmektedir.

İhracat potansiyeli yüksek olmayan inceleme konusu ürünlerden helva ve lokum için önümüzdeki yıllarda yurtiçi pazarın ancak mevcut durumunu koruyabileceği, talepte önemli sayılabilecek bir gelişmenin beklenmediği söylenebilmektedir.

4. SONUÇ

Bisküvi ve şekerli mamuller sektörü, 90'lı yıllarda gerek kurulu kapasite gerekse üretim düzeyi açısından önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmelerin temel kaynağı, sektörde gerçekleştirilen ürün çeşitliliği sonucunda yurtiçi talepte görülen canlılığın yanısıra S.S.C.B.'nin dağılmasından sonra oluşan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden bu ürünlere gelen taleplerle ihracatın büyük oranlarda artış göstermesidir. Ancak ihracatın bu ülke pazarlarına yoğunlaşması, sektörü, sözkonusu ülkelerde yaşanan gelişmelere duyarlı hale getirmiştir. Son birkaç yıldır sektörü etkileyen bu durum, özellikle 1998 yılında Rusya Federasyonu ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşanan ekonomik krizle doruğa ulaşmıştır.

Araştırma konusu oluşturan ürünlerden bisküvi sektöründe, 1993-1994 yıllarında kurulmaya başlanılan ve Karaman'da yoğunlaşan tesislerin asıl hedefi Rusya Federasyonu, Ukrayna, Gürcistan, Türki Cumhuriyetler gibi Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin pazarları idi. Ancak artan ihracatla birlikte hız kazanan bu yatırımlar, bu ülkelere yapılan ihracatın doyuma ulaşması ile sektörde atıl kapasite yaratılmasına neden olmuştur. 1996 yılında %90 düzeyine ulaşmış bulunan sektörel kapasite kullanım oranının, bu gelişmeler sonucunda 1998 yılında %61 seviyesine gerilediği görülmektedir. Bu durum aynı düzeyde olmamakla birlikte çikolata ve çikolatalı mamuller ile çiklet sektörlerinde de yaşanmaktadır.

Plansız yatırımlar sonucunda atıl kapasite sıkıntısı yaşanan sektörün diğer sorunları şu şekilde özetlenebilir:

- İç talebin yetersizliği: Araştırma konusu ürünlerin birçoğunda son yıllarda sağlanan ürün çeşitliliğindeki zenginlik sonucunda yurtiçi talepte artışlar görülmekle birlikte, gıda sektörünün genelinde yaşanan iç talep yetersizliği, bu ürünler için de önemli bir sorun olma konumunu sürdürmektedir. Bu ürünlerin birçoğunda kişi başına tüketim miktarları, Avrupa ülkeleri ortalamalarının oldukça altında bulunmaktadır.

- Kaliteli Hammadde Temini: Araştırma konusu ürünlerden bisküvinin temel hammaddesi olan undaki kalite farklılıkları, bisküvi üretiminde de farklı kalitede ürün üretimine neden olmaktadır. Bisküvi üretiminde kullanılan una ilişkin herhangi bir standardın bulunmaması, bu sorunun kaynağını oluşturmaktadır. Öte yandan araştırma konusunu oluşturan ürünlerin üretiminde kullanılan un, yağ ve şeker dışındaki hammaddelerde dışa bağımlılığın devam etmesi, hammadde temininde çeşitli sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır.
- Ambalaj Malzemesi Maliyetlerinin Yüksekliği: Sözkonusu ürünlerin raf ömürlerinin kısa oluşu, ambalaj malzemesinin önemini artırmaktadır. Diğer taraftan kaliteli ambalajın gerek yurtiçi gerekse ihracat pazarlarında ürünün albenisini arttırdığı hususu da dikkate alındığında, kullanılan ambalajın önemi anlaşılmaktadır. Ancak kaliteli ambalaj malzemesi fiyatlarının yüksekliği, maliyetleri hissedilir oranlarda artırdığı için sektörün önemli bir sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ileri teknoloji ürünü olan bazı ambalaj makinelerinin yedek parçaları ve temel ambalaj maddesi olan selofan ithal edilmektedir. Bu durum sözkonusu maddelerin temininde zaman zaman sıkıntılar yaratmaktadır.
- Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerindeki Bankacılık Sisteminden Kaynaklanan Sorunlar: Araştırma konusu ürünlerin ihracatında son yıllarda önem kazanan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde bankacılık sisteminin tam olarak oturtulamaması nedeni ile özellikle bu ülke pazarlarına yönelik olarak kurulan firmalar, sözkonusu sıkıntıyı fiyat kırarak aşmak istemektedirler. Bu durum ise Türk mallarına olan güveni sarsmaktadır. Ayrıca küçük firmaların da kalitesiz mallarla bu pazarlara girmesi, Türk mallarının imajını zedeleyen diğer bir husustur.

Türk mallarına ilişkin olumlu imajın sağlanmasında tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve fuarlara katılımın teşvik edilmesi, önem arz etmektedir. Ayrıca kaliteden ödün verilmemesi ve ithalatçı ülkelerde ofis-mağaza işletmeciline gidilmesinin, ihracat potansiyeli açısından önem kazanan diğer hususlar olarak değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Un ve Unlu Mamuller Sanayi, Bisküvi Alt Komisyon Raporu, DPT, 1993
- VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Şekerleme ve Ona Bağlı Alt Sektörler Alt Komisyon Raporu, DPT, 1996
- Şekerli ve Çikolatalı Mamuller Ürün Profili, İGEME, 1990
- Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Yıllık Programları Destekleme Çalışmaları, DPT, 1993-1998
- Bisküvi Sanayi Raporu, Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri, 1998
- Dış Ticaretimizde Açık Verdiğimiz İlk On Ülke, İGEME, 1996
- Gıda Sektörü Araştırması, İMKB, 1996
- Bisküvi Üretim Tesisi Fizibilite Etüdü, Türkiye Kalkınma Bankası, 1998
- Bisküvi Dünya Üretimi, M. Levent Çamlıbel, Gıda Dergisi, Şubat 1997
- Bisküvi Sanayinin Durumu Sorunları ve Öneriler, Doç. Dr. Berrin ÖZKAYA, Dünya Gazetesi, 2 Temmuz 1998
- Limpaş Lider Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. Değerlendirme Raporu, Türkiye Kalkınma Bankası, 1997
- Star Gıda Sanayi A.Ş. Değerlendirme Raporu, Türkiye Kalkınma Bankası, 1997